

УДК 378.011.3-051:005.336.5(045)

РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Колосова С.В.

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

У статті розглянуті питання реалізації мотиваційно-ціннісного етапу технології формування індивідуального стилю професійної діяльності в майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. З'ясовано, що впровадження технології здійснювалося з урахуванням завдань загально-професійної та практичної підготовки студентів під час освітнього процесу. Розкрито мету, завдання та методику проведення мотиваційно-ціннісного (підготовчого) етапу експериментального дослідження.

Ключові слова: технологія, індивідуальний стиль педагога, професійна діяльність, фахова підготовка, мотиваційно-ціннісний етап.

Постановка проблеми. Одним з принципів реалізації Державної національної програми «Освіта» (Україна – XXI століття) є гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб. Реалізація даного принципу актуалізується, перш за все, в умовах освітнього процесу педагогічного вищого навчального закладу, а отже, особлива увага має приділятися роботі науково-педагогічних працівників з питання формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього педагога, зокрема вихователя дітей дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання формування індивідуального стилю педагогічної діяльності вивчали С. Вершловський, В. Загв'язінський, І. Ісаєв, Е. Клімов, А. Маркова, В. Мерлін [2, с. 163; 4, с. 318].

Наукове узагальнення доводить, що проблема технології формування індивідуального стилю професійної діяльності педагога була предметом дослідження І. Вохмяніної, Ж. Ковалів, І. Цар, А. Ніконової та інших.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Вивчення проблеми дослідження виявило, що питання формування індивідуального стилю професійної діяльності педагога у цілому висвітлюється у науковій теорії. Однак, у психолого-педагогічній науці конкретна проблема формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вихователя досліджена недостатньо.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати особливості реалізації технології формування індивідуального професійної діяльності стилю майбутнього вихователя дітей дошкільного віку в процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнений аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити нам поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності майбутнього вихователя дітей дошкільного віку» як сукупність професійно-педагогічних знань, умінь та навичок, індивідуальних властивостей, психолого-педагогічних здібностей, які обумовлюють індивідуальну своєрідність застосування ним методів та прийомів у процесі професійної підготовки та освітній діяльності.

Це дозволило нам науково обґрунтувати та реалізувати технологію формування індивідуального стилю професійної діяльності в майбутніх вихователів дітей дошкільного віку безпосередньо у процесі фахової підготовки.

Упровадження зазначеної технології в освітньому процесі здійснювалося з урахуванням завдань загально-професійної та практичної підготовки студентів щодо формування індивідуального стилю педагогічної діяльності. З цією метою було обрано навчальні дисципліни, зміст яких якнайбільше відповідав проблематиці та напрямам дослідження: дисципліни професійної підготовки (дошкільна педагогіка, дитяча психологія, психолого-педагогічний практикум, вступ до спеціальності з основами педагогічної майстерності) та практичної підготовки (ознайомлювальна практика та практика в групах раннього віку, показові та пробні заняття в ДНЗ, літня практика в ДНЗ, педагогічні технології в дошкільній освіті, переддипломна зі спеціальності вихователь дітей дошкільного віку).

У ході експериментальної роботи з'ясовано доцільність забезпечення інтегральної взаємодії викладачів, які проводять заняття з указаних дисциплін, та викладачів предметно-фахового циклу для реалізації системного засвоєння необхідних знань, умінь та навичок для формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вихователя. З метою методичного забезпечення цього процесу для викладачів було організовано колективне обговорення проблеми формування індивідуального стилю, а також було забезпечено методичною літературою та запропоновано інформацію щодо етапів його формування компонентів та показників, що дало їм змогу ознайомитись зі змістом формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вихователя та здійснювати цілеспрямоване і комплексне планування інтегрованих занять.

Зазначена технологія реалізовувалася у експериментальних групах Е1 та Е2 з метою розвитку позитивних сторін особистості студента, вироблення ним власних еталонів успішної професійної діяльності та знаходження індивідуальних, оптимальних для кожного, шляхів їх здійснення. Технологія впроваджувалася у відповідності з обґрунтованими етапами (мотиваційно-ціннісний

(підготовчий); змістовно-процесуальний (основний); рефлексивно-корегувальний (заключний), на кожному з яких було розроблено і реалізовано методичне забезпечення, що відповідало меті та завданням експериментальної роботи.

У контрольних групах робота проводилася за допомогою традиційних форм і методів, в обсязі підготовки, передбаченої вимогами до освітнього процесу у вищому навчальному закладі.

Розглянемо детальніше зміст мотиваційно-ціннісного (підготовчого) етапу дослідження.

Метою цього етапу було усвідомлення цінностей педагогічної діяльності, розвитку особистісних якостей і здібностей та зацікавлення студентів процесом формування індивідуального стилю професійної діяльності через розвиток в них рефлексії, як основного засобу стимуляції й мотивації майбутньої професійної діяльності, шляхом створення інформаційно-діагностичних та самодіагностичних ситуацій.

Форми впровадження технології передбачали проведення лекційних та семінарських занять з дисциплін професійно-практичної підготовки, виховних годин, засідань творчої групи «Педагогічний пошук», проходження педагогічної практики.

Основними завданнями на цьому етапі були такі: розширення змісту педагогічних предметів інформацією про індивідуальний стиль професійної діяльності, ознайомлення з компонентами індивідуального стилю професійної діяльності вихователя дітей дошкільного віку, надання імпульсу до саморозвитку і самопроєктування майбутнього професіонала; актуалізація внутрішнього потенціалу майбутнього вихователя і прогнозування образу ідеального вихователя; створення умов для формування почуття взаємоповаги та довіри в колективі в процесі саморозкриття власного потенціалу.

Для реалізації поставлених завдань, виходячи з розуміння, що стимуляція мотиваційної настанови студентів на процес формування індивідуального стилю професійної діяльності вимагає широкого використання проблемного навчання (Ю. Бабанський, А. Брушлинський, І. Лернер, П. Підкасистий, С. Рубінштейн, М. Скаткін та ін.), на аудиторних заняттях ми застосовували такі форми роботи, як проблемні лекції і проблемні семінари в ході вивчення психолого-педагогічних дисциплін (загальна педагогіка, організація самостійної роботи студентів, вступ до спеціальності, загальна психологія, методика навчання та виховання дітей тощо) на факультеті дошкільної та корекційної освіти.

На основі індивідуально-стильової діагностики, яка проводилася в творчій групі «Педагогічний пошук» відбувалося формування у студентів самоусвідомлення власного професійного «Я», можливостей та індивідуальних особливостей навчальної та майбутньої педагогічної діяльності, ціннісної значущості особистісного внеску у розвиток особистості майбутніх вихованців.

Під час проведення лекційних на практичних занять, нами були поставлені наступні завдання:

- засвоєння студентами теоретичних знань про індивідуальний стиль педагогічної діяльності, сутність та витоки цього поняття, основні терміни, що з ним пов'язані (стиль, стиль життя, стиль людини, індивідуальний стиль, індивідуальний стиль

діяльності, професійно-педагогічні цінності, загальна та професійно-педагогічна культура, імідж особистості тощо); ознайомлення з компонентами індивідуального стилю педагогічної діяльності вихователя дітей дошкільного віку;

- формування у майбутніх вихователів мотивів до розкриття індивідуальних властивостей, педагогічних здібностей, схильностей щодо окремого стилю педагогічної діяльності, зацікавлення студентів процесом формування, самовивчення та розвитку власного індивідуального професійного стилю;

- ознайомлення майбутніх вихователів з методиками діагностики індивідуального стилю педагогічної діяльності та діагностування їх індивідуальних фахових та професійно-педагогічних можливостей;

- формування у студентів навичок самодіагностики власного індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Зміст етапу було розділено на підетапи: інформаційний, мотиваційно-діагностичний та самодіагностичний, що були визначені відповідно до динаміки розвитку мотиваційної сфери та рефлексивних можливостей особистості студентів експериментальних груп у ході реалізації розробленої технології.

На інформаційному підетапі відбулося інформування студентів експериментальних та контрольних груп щодо сутності та компонентів індивідуального стилю педагогічної діяльності у контексті ціннісно-педагогічних орієнтацій і педагогічних еталонів діяльності, на основі чого посилювалося формування педагогічної мотивації щодо пізнання та самопізнання особистості, визначення власних можливостей та особливостей діяльності. Крім того, студентам експериментальних груп було запропоновано лекції-бесіди, що передбачали не тільки викладення навчального матеріалу, а й бесіду за допомогою системи запитань, що поступово підвела їх до засвоєння фактів та усвідомлення значення індивідуального стилю вихователя в досягненні успішності власної професійної діяльності. Зі студентами усіх груп було проведено лекції-бесіди на теми «Генеza індивідуального стилю педагогічної діяльності», «Педагогічна майстерність вихователя як складова індивідуального стилю професійної діяльності», «Творчий потенціал та креативність педагога як запорука професіоналізму» «Культура професійного спілкування як невід'ємна частина індивідуального стилю педагогічної діяльності», «Психологічна культура як ефективний шлях особистісного зростання вихователя», «Казкотерапія – інструмент підвищення психологічної культури педагога», «Мовленнєвий етикет у педагогічному спілкуванні», «Створення позитивного іміджу як складника професійного успіху вихователя», «Норми етикетної поведінки вихователя» тощо.

Це дозволило сформувати мотивацію до проведення зі студентами більш активних діагностичних форм роботи на семінарсько-практичних заняттях у межах другого – мотиваційно-діагностичного – підетапу технології.

Даний підетап був спрямований на закріплення у студентів мотивації до вивчення власного індивідуального стилю педагогічної діяльності та

створення передумов його розвитку через поглиблену діагностику індивідуальних властивостей, психолого-педагогічних здібностей та схильностей до окремих видів педагогічної діяльності та педагогічних стилів.

Аналіз педагогічної практики засвідчує, що, як правило, формування професіоналізму майбутніх фахівців здійснюється без системної первинної діагностики психолого-педагогічних якостей та індивідуальних властивостей, а також індивідуально-фахових здібностей і можливостей студента, які забезпечують йому досягнення успіху в подальшій професійній діяльності. У зв'язку з цим ускладнювалася оцінка, а, головне, самооцінка конкретних результатів підготовки фахівців в аспекті їхньої особистісної готовності до майбутньої професійної діяльності. Зазвичай результативність фахової підготовки студентів оцінювалася за наявністю в них певних знань та умінь, тобто за ефективністю їхнього навчання. На нашу думку, така ситуація склалася, у першу чергу, через недостатню розробленість дієвих засобів систематичної діагностики та самодіагностики результатів впливу освітнього процесу на становлення особистості, формування індивідуального стилю кожного студента як суб'єкта майбутньої професійно-педагогічної діяльності. У межах дослідження на основі вивчення та систематизації існуючих науково-методичних розробок щодо діагностики психолого-педагогічних особливостей, індивідуальних та фахових задатків і можливостей майбутніх фахівців нами було розроблено та відібрано комплекс діагностичних методик для оцінки та самооцінки студентами процесу формування індивідуального стилю педагогічної діяльності.

На мотиваційно-діагностичному підетапі було проведено низку опитувань, анкетувань та запропоновано творчі завдання після прослухування студентами-дошкільниками лекцій-бесід на зазначені вище теми. Програму методик було спрямовано на визначення інформованості, інтересу та мотивів щодо індивідуального стилю педагогічної діяльності; рівня розвитку природних задатків певних професійно-педагогічних та фахових якостей і схильностей до педагогічної діяльності у студентів для подальшого їх професійного розвитку й коригування тощо. Комплекс методик було адаптовано до умов експерименту з урахуванням спеціалізації вихователя та реалізувався за допомогою інструментарію спостереження та діагностики, а саме: опитувальник для визначення інформованості, інтересу та мотивів студентів щодо індивідуального стилю педагогічної діяльності; анкета для визначення системи цінностей щодо індивідуального стилю педагогічної діяльності [6, с. 173]; методика виявлення професійно-педагогічних якостей та індивідуальних властивостей майбутнього вихователя [2, с. 62]; анкетування щодо визначення комунікаційних вмінь майбутнього вихователя (за методикою В. Ряховського), опитувальник оцінювання рівня володіння засобами емоційно-творчої саморегуляції [8, с. 50], анкети з вивчення рівня сформованості педагогічного спілкування педагогів та студентів [1, с. 132]; програма спостережень за проявами якостей темпераменту особистості у педагогічній діяльності [2, с. 79]; методика діагностики щодо ступеня

схильності до індивідуальних стилів педагогічної діяльності [9, с. 73; 5, с. 144]; методика самооцінки сформованості позитивного іміджу майбутнього вихователя [3, с. 94] тощо.

Робота в експериментальних групах розпочалася з установлення основних мотивів та цінностей щодо професійної підготовки та майбутньої педагогічної діяльності. Застосована нами анкета для визначення системи цінностей щодо індивідуального стилю педагогічної діяльності (за методикою Р. Сатарової) дала змогу визначити ієрархію загальнолюдських цінностей майбутніх вихователів у експериментальних та контрольних групах та виявити місце індивідуального стилю педагогічної діяльності у цій ієрархії. У ході анкетування було з'ясовано наступні характеристики: мотиви вступу до педагогічного вузу; інтереси до різних видів педагогічної діяльності; ціннісні образи вихователя; якості особистості, найбільш значущі для майбутньої професійної діяльності; ставлення до навчання студентів; участь у суспільній роботі за період навчання у вищому навчальному закладі; орієнтири на майбутню професійну діяльність.

Основні мотиви та інтереси виявляються в розумінні значущості у праці вихователя, сформованості власного індивідуального стилю, у професійно-цінних мотивах вибору, в наявності інтересів, схильності та здатності до педагогічної праці. Таким чином було виявлено, що 68,29% (E1) і 69,05% (E2) респондентів експериментальних груп не усвідомлює значення сформованого індивідуального стилю педагога в успішності власної вчительської праці.

У ході експериментального дослідження проводилося також вивчення задатків стилів педагогічної діяльності, де у студентів визначалися природні задатки педагогічного стилю й схильність до певного педагогічного стилю – так звана «виразність стилю» [9, с. 111]. У діагностичному тестуванні педагогічних стилів діяльності майбутніх вихователів ми спиралися на методики М. Амінова – Н. Щеліхової [7, с. 42]. Реалізація методик діагностики задатків стилів педагогічної діяльності, проведена у експериментальних групах показала, що в педагогічній діяльності студентів, реалізованих ними у ході практично-семінарських занять та педагогічної практики, спостерігається певна стильова спрямованість: пріоритет орієнтації майбутніх вихователів або на процес навчання, або на результат навчання, або на результативність і процес одночасно.

У цілому робота щодо реалізації усіх підетапів першого етапу в експериментальних групах організувалася у вигляді лекцій-бесід, обговорювання, опитування, анкетування, індивідуального консультування та спілкування з викладачами, проведення діагностично-рольових ігор, а також у формі занять з самодіагностики, побудування графічної моделі сформованості індивідуального стилю професійної діяльності тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи наукового пошуку. Таким чином, у ході першого етапу реалізації технології нашого дослідження відбулося усвідомлення кожним студентом експериментальних груп себе як суб'єкта майбутньої професійно-педагогічної діяльності та створення на цій основі інтересу до формуван-

ня індивідуального педагогічного стилю майбутнього вихователя шляхом стимулювання мотиваційно-рефлексивних процесів. Це відобразилося у результатах анкетування, бесід та обговорень зі студентами значення індивідуального стилю для успішної професійної діяльності на підсум-

кових заняттях дисциплін професійної та практичної підготовки.

Подальші дослідження ми пов'язуємо з характеристикою інших етапів дослідження, визначенням індивідуальних стилів професійної діяльності вихователя та рекомендацій до них.

Список літератури:

1. Вохмяніна І. В. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики: Дис. ... канд. пед. наук. – Харків, 2009. – 210 с.
2. Исаев И. Профессионализм преподавателя: культура, стиль, индивидуальность / И. Исаев, Л. Макарова. – Москва-Белгород, 2002. – 195 с.
3. Ковальова І. Образ педагога. Монографія / І. Ковальова. – Харків: ПФ Антіква, 2002. – 276 с.
4. Макарова Л. Теоретические основы развития индивидуального стиля педагогической деятельности преподавателя высшей школы. Дис. ..докт. пед. наук. – Белгород – 2000. – 420 с.
5. Никонова А. Психологические особенности индивидуального стиля педагогической деятельности. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Никонова Александра. – М., 1986. – 223 с.
6. Саттарова Р. Формирование индивидуального творческого стиля деятельности будущего учителя: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Саттарова Резеда. – Казань, 1996. – 182 с.
7. Щелихова Н. Индивидуальный стиль педагогической деятельности и условия его формирования у студентов педколледжа с позиций личностно-ориентированного подхода к обучению: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Щелихова Наталья. – М., 1996. – 151 с.
8. Шепель В. Имиджеология. Как нравятся людям / В. Шепель. – М., 2002. – 168 с.
9. Щелихова Н. Индивидуальный стиль педагогической деятельности и условия его формирования у студентов педколледжа с позиций личностно-ориентированного подхода к обучению: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Щелихова Наталья. – М., 1996. – 151 с.

Колосова С.В.

Коммунальное учреждение
«Харьковская гуманитарно-педагогическая академия»

РЕАЛИЗАЦИЯ ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНДИВИДУАЛЬНОГО СТИЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы реализации мотивационно-ценностного этапа технологии формирования индивидуального стиля профессиональной деятельности у будущих воспитателей детей дошкольного возраста. Установлено, что внедрение технологии осуществлялось с учетом задач общепрофессиональной и практической подготовки студентов во время образовательного процесса. Раскрыты цели, задачи и методика проведения мотивационно-ценностного (подготовительного) этапа экспериментального исследования.

Ключевые слова: технология, индивидуальный стиль педагога, профессиональная деятельность, профессиональная подготовка, мотивационно-ценностный этап.

Kolossova S. V.

Public Institution
«Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy»

IMPLEMENTATION OF TECHNOLOGY OF FORMING FUTURE TUTORS' PROFESSIONAL ACTIVITY INDIVIDUAL STYLE IN THE PROFESSIONAL TRAINING PROCESS

Summary

The paper deals with the realization motivational-value phase of technology of formation of individual style of professional work at the future tutors of preschool children. It has been established that the introduction of technology was carried out taking into account the problems of general professional and practical training of students in the educational process. Disclosed goals, objectives and methodology of motivational-value (preparatory) phase of the pilot study.

Keywords: technology, teacher's individual style, professional activity, professional training, motivational and evaluative stage.